

АВАНГАРДИСТКИЯТ ПРОФИЛ НА РОМАН ЯКОБСОН – АЛЯГРОВ

В историята на човешката цивилизация има личности, в чието творческо наследство по неповторим начин се осъществява диалог между различни сфери на културата и се строи мост, създават се връзки, които човешката мисъл още не е родила. Интелектуалната биография на Роман Яковсон (1896-1982), включваща неговия живот и разработките му, е убедително доказателство, че той е една от тези личности. Яковсон е известен преди всичко като едно от най-големите имена в лингвистиката на XX век. Той е един от основателите на Московския лингвистичен кръжок (1915), а по-късно и на Пражкия лингвистичен кръжок

(1926), създател на теорията за различителните качества на фонемите, оставил трайна следа в лингвистичната типология и теорията за лингвистичните универсалии. Диапазонът на неговите творчески търсения обаче е несравнено по-широк и включва поетика, славянски литератури и фолклор, естетика, съпоставителна митология, психолингвистика, невролингвистика. Научните му изследвания оказват влияние върху семиотиката, лингвистиката на текста, антропологията и психоанализата.

Сред богатата тематика на изследванията ярко се откроява триптихът от теоретични разработки, посветени на авангарда не само в литературата, но в изкуството въобще, – „Футуризъм“ („Футуризм“), „За новото изкуство на Запад“ („О новом искусстве на Западе“) и „Писма от Запад. Дада“ („Письма с Запада. Дада“). Още първата от тях експлицира насоката му на мислене в този период и зараждането на някои теоретични постановки, които по-късно ще залегнат в основата на цялата му концептуална система и на структуралисткия тип мислене. Тази статия е единствената от трите, която е преведена на български език (публикувана е в книгата: Р. Яковсон. „Езикът на поезията“. София, „Захари Стоянов“, 2000). Статията „Писма от Запад. Дада“ е вдъхновена от наблюденията на учения над дадаизма на Запад и е изпратена до московското списание „Вестник театра“ през 1921 г.

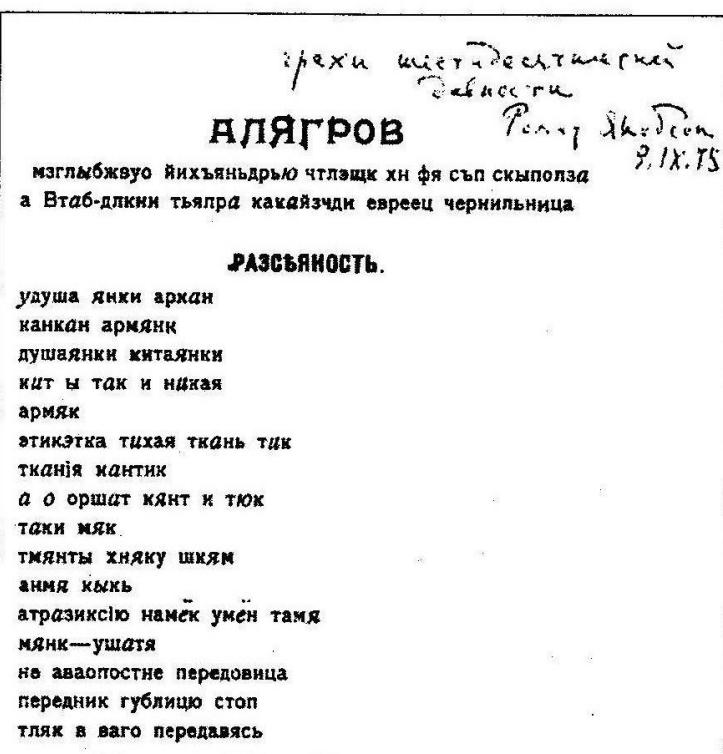
Творческото наследство на Роман Яковсон включва и поетични опити. През 1914 г. осемнадесетгодишният Яковсон създава любопитна серия от заумни стихове, като се подписва с псевдонима Алягров. Стиховете са публикувани през 1916 г. в сборника футуристична поезия на А. Кручоних „Заумна гнига“ („Заумная гнига“). Книгата е с малък тираж и затова е труднодостъпна. След дълга пауза тя отново е показана пред публика на изложбата „Москва-Париж“ през 1979 г. в центъра „Жорж Помпиду“ във

френската столица. Според изследователи в оригинала на книгата размерът на буквата Я в името АлЯгров е малко по-голям, като това не само подчертава първата буква от фамилията на автора, но и неговото *ego*, търсения акцент на Аз (на руски език „я“).

Представеното стихотворение „Разсеяност“ („Разсъяность“), публикувано в „Заумна гнига“, е прочетено пред приятели през декември 1914 г. в дома на художника и композитора М. Матюшин. Самият Якобсон многоократно е заявявал, че една поетическа творба трябва да се възприема като картина¹. Така трябва да възприемаме и даденото стихотворение. Необичайните редове илюстрират интереса на Якобсон към радикално експериментиране с вариации от звукови съчетания, към изследване на опозициите между гласни и съгласни, на конституентните възможности на езика, на релациите между звук и значение. Със стихотворението авторът по неповторим начин експлицира функционирането на звуковете, което отличава поезията от прозата. Оригинална идея на Роман Якобсон, заимствана покъсно от А. Кручиних и И. Зданевич, е графичната индикация на ударените

гласни чрез курсив. „Разсъяните“ по редовете думи, имащи конкретно значение в руски език, се вплитат в общата мрежа на фонетични повторения, опозиции и алтерации, за да допринесат за общото външение и хармония на заумния стих.

През 1980 г. в Париж излиза на френски език книгата „Диалози“ („Dialogues“) на Роман Якобсон и Кристина Поморска², преведена от руски вероятно по непубликуван ръкопис. Редовете ни докосват до откровението на диалога между двама учени лингвисти (които са

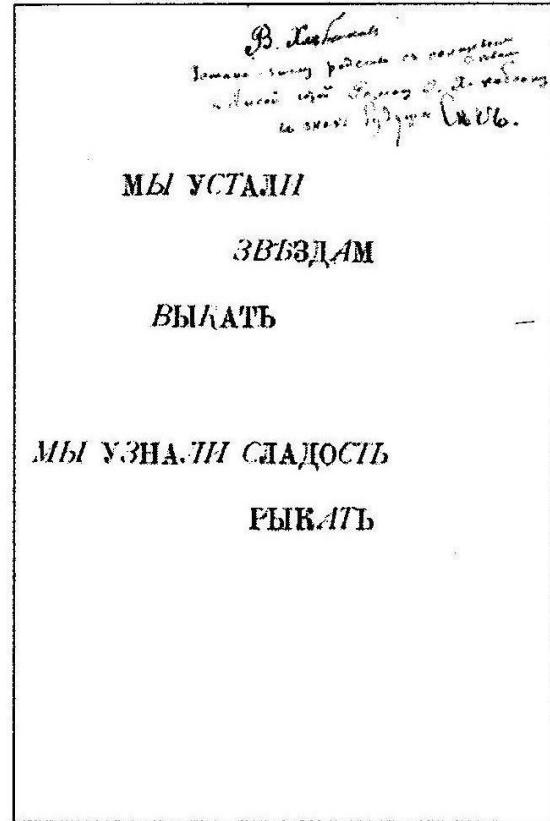
*Стихове на Роман О. Якобсон от „Заумная книга“
с надпис на автора*

¹ Вж. D. Vallier. Intimations of a Linguist: Jakobson as Poet // Language, Poetry and Poetics. The Generation of the 1890s: Jakobson, Trubetzkoy, Majakovskij. Proceedings of the First Roman Jakobson Colloquium at the Massachusetts Institute of Technology. October 5-6, 1984. Ed. by K. Pomorska†, E. Chodakowska, H. McLean, B. Vine. Berlin, New York, Amsterdam: Mouton de Gruyter, 1987.

² R. Jakobson, K. Pomorska. Dialogues. Paris, "Flammarion", 1980.

едновременно с това съпруг и съпруга), поразяващ с широкия спектър от теми: характеристика на фонемата, лингвистични универсалии, поетика, метрика, време и пространство в езика и литературата, семиотични системи, афазия, процесът на овладяване на езика от децата. Наред с това разговорът показва изворите на езиковедските идеи на Якобсон, експлицира връзката между идеологията на авангардизма, конституираща основната част от мирогледа на младия Якобсон, и по-късните му лингвистични концепции.

Носейки връзката с миналото (търсена съзнателно), творческото наследство на Якобсон безспорно е здраво свързано с бъдещето. Създаденото от него постоянно и активно търси диалога между наука и поезия (точно както в поезията научните му текстове внушават и значат много повече, отколкото казват думите в тях), между текст и реципиент, между творец и читател. В това търсене, както и в постигнатия диалог между живот и творчество, е победата на Роман Якобсон над времето.

Сб. "Ряв!" с надпис на В. Хлебников:
"В. Хлебниковъ Установившему
родство съ солнцевыми дѣвами и
Лысой горой Роману О. Якобсону въ
знакъ будущих Сѣчъ"

Юлиана Чакърова-Бурлакова